

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
²ТзОВ «АВТОШАНС-ПЛЮС», м. Львів

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено структуру, підходи, завдання, елементи та складові економічної безпеки. Розкрито функціонування складових економічної безпеки підприємств та суб'єктів господарювання. Розроблено рекомендації щодо забезпечення можливості оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових втрат та кризових явищ, негативного впливу нових загроз та небезпек, а також ефективного управління існуючими ризиками та їх запобігання.

Ключові слова: система економічної безпеки; безпека; підприємство; установа; складові економічної безпеки; аспекти формування системи економічної безпеки; суб'єкти господарської діяльності.

Вступ. Здійснення діяльності та повноцінного функціонування підприємства суб'єкту господарювання або ж фінансової установи не варто розпочинати без розробки та проведення самостійної, чіткої стратегії підприємства; без забезпечення ефективної системи їх фінансової стійкості та безпеки. Всі ці заходи слугуватимуть запорукою забезпечення стійких темпів зростання виробництва і результатів економічної діяльності на підприємстві; досягнення цілей, що відповідають інтересам його власників та суспільства.

Розробка, формування та проведення самостійної стратегії підприємств, а також забезпечення ефективності системи його фінансової стійкості та безпеки є основою та фундаментом досягнення цілей, результатів економічної діяльності на підприємстві, стійких темпів зростання виробництва і основною метою власників та суспільства. Фінансово-економічна криза вплинула на діяльність багатьох підприємств і установ, зачепила чимало секторів економіки нашої країни. Зниження можливості отримання кредитів та відтік інвестицій призвели до скорочення обсягів виробничої діяльності українських підприємств і до звуження

попиту й пропозиції на товарних і фінансових ринках. Як результат перед великою кількістю економічних суб'єктів гостро постала проблема створення діючої системи економічної безпеки, здатної забезпечити зниження рівня загроз для підприємств і фінансових установ у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем підвищення економічної безпеки підприємств і бізнесу, виникнення та сутності економічних криз, а також причин їх виникнення, можливим заходам уникнення чи зменшення їх руйнівної дії в Україні присвятили свої роботи українські науковці, які займалися дослідженням економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, а саме: Г. Андрощук [1], О. Барановський [2], В. Геєць [3], А. О. Захаров [4], М. Кизим [3], Т. Клебанова [3], О. Кириченко [4], С. Лаптев [4], В. Мунтіян [5], Є. Олейніков [6], В. Ортинський [7], П. Пригунов [4], В. Сідак [4], І. Шульга [8].

Метою економічної безпеки підприємств та суб'єктів господарювання є гарантія стабільного та максимально ефективного функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Мета дослідження полягає у розкритті складових економічної безпеки підприємств, суб'єктів господарської діяльності для забезпечення можливості оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових втрат та кризових явищ, негативного впливу нових загроз та небезпек а також ефективного управління існуючими ризиками та їх запобігання.

Викладення основного матеріалу. Спочатку поняття економічної безпеки розглядалося як створення умов для захисту комерційної таємниці та інших секретів підприємства. Згодом переважав інший спосіб пояснення поняття економічної безпеки підприємства. Різке падіння виробництва по всій країні, а головне – зміна економічної функції країни, яка перестала бути основним інвестором і споживачем продукції, змусили ширше дивитися на проблему економічної безпеки підприємств. Відповідно до цієї точки зору, економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в умовах ринкової економіки постійно змінюється і ніколи не залишиться стабільним. Саме з точки зору захисту підприємства від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища і розглядається зміст категорії економічної безпеки підприємства [1].

У цілому можна виділити декілька підходів різних авторів до визначення економічної безпеки підприємства (ЕБП) (рис. 1).

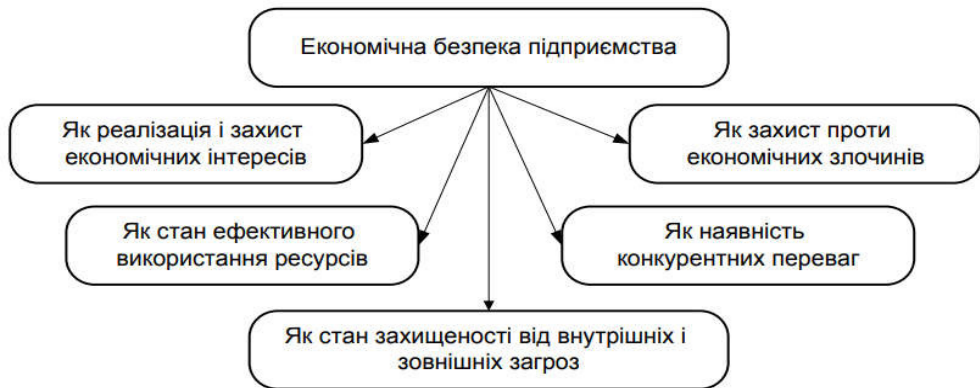

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»
Джерело: [2]

Тобто економічну безпеку підприємства визначають:

1. Як захист проти економічних злочинів. Дуже часто положення ЕБП зводяться до суперечок, захисту від різних економічних злочинів (крадіжки, шахрайства, підробки, промислового шпигунства тощо). Аналізувати комплекс цих загроз дуже важливо, але не можна обмежувати поняття економічної безпеки підприємства лише деталями різних рівнів загроз, особливо враховуючи, що це поняття є набагато ширшим і змістовнішим.

2. Як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Підприємство є насамперед об'єктом економічних відносин. Власник підприємства визначає результат діяльності підприємства для досягнення своєї мети, яка, як правило, має економічний характер. Боротьба із загрозами часто не є метою створення та володіння підприємством, ведення господарської діяльності. Однак міркування про економічну доцільність боротьби з загрозами, ймовірно, зацікавлять власника, оскільки це безпосередньо зачіпає його матеріальні інтереси, адже проведення цієї боротьби вимагає витрат, а виграш негарантований [3].

3. Як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу. Підхід, що намагається уникати використання поняття небезпеки у визначенні економічної безпеки підприємства, базується на економічних концепціях досягнення мети, функціонування підприємства, тобто це є ресурсний та функціональний підхід.

4. Як наявність конкурентних переваг. Підхід, який обстоює те, що наявність конкурентних переваг за рахунок матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалу підприємства та відповідність організаційної структури її стратегічним цілям і завданням забезпечує йому певний рівень

економічної безпеки. Але лише наявність переваг і потенціалу без їх використання та реалізації не дає підприємству економічної безпеки.

5. Як реалізація і захист економічних інтересів. Відносно новий підхід, заснований на переслідуванні та захисті економічних інтересів підприємства, визначає економічну безпеку підприємства як захист його необхідних інтересів від загроз спричинених зовнішніми та внутрішніми факторами, тобто захист підприємства, його людського та інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу та прибутку, що забезпечується системою заходів особливого правового, економічного, організаційного, інформаційного та соціального характеру [4].

У сучасній економічній науці універсальним трактуванням визначення економічної безпеки підприємства є наступне:

Економічна безпека підприємства – це стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах сьогодення і в майбутньому [5].

Основними функціональними завданнями економічної безпеки підприємств є:

- забезпечувати високу фінансову ефективність роботи, фінансову стійкість та незалежність підприємства;

- забезпечувати технічну незалежність та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;

- досягати високого рівня кваліфікації персоналу та його розумового потенціалу;

- мінімізувати руйнівний вплив результатів виробничої та господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- захищати усі аспекти діяльності підприємства (організації);

- забезпечувати захист інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективно організовувати безпеку персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [6]. Як підсумок, можна сказати, що забезпечення економічної безпеки підприємства є передумовою для його існування, комплексним видом діяльності, постійними процесами підтримання його функціональних частин на певному етапі з метою досягнення максимально ефективного результату за своєчасного реагування на негативні впливи чинників внутрішнього та зовнішнього

середовища. Розглянувши та узагальнивши усі запропоновані авторами підходи, зауважимо, що економічна безпека підприємства – це стан забезпечення економічного розвитку і стабільності діяльності підприємства, економічних ресурсів, захист її життєво важливих інтересів, здатність вчасно, адекватно з невеликими втратами реагувати на зміни ситуації внутрішнього і зовнішнього середовища та негативний вплив дестабілізуючих факторів. Прийняте нами визначення є спорідненим трактуванню економічної безпеки на макрорівні, що безперечно резонне, оскільки підприємство має підсистему національної безпеки і має бути її невід'ємною частиною [3].

Ознаками стану економічної безпеки підприємства вважають: стабільність, стійкість, високу платоспроможність та здатність до розвитку; відсутність збитків; високу ділову активність; достатню рентабельність і конкурентоспроможність, якісну реалізацію всіх планів та угод. Настання будь-якої несприятливої ситуації для підприємства сприяє ризикам його функціонування, що відображає можливість формування передумов для негативного впливу факторів на економіку підприємства.

Основними загрозами стану економічного ризику підприємства притаманні такі ознаки: зниження стійкості, стабільності та здатності до розвитку; збитків; зниження платоспроможності; зниження ділової активності; зниження рентабельності, конкурентоспроможності. Стан впливу негативних факторів, утворює економічну загрозу, тобто дестабілізує функціонування економіки, визначальними ознаками яких є: зниження рентабельності, стабільності та здатності до розвитку; наявність збитків; зниження поточної та загальної платоспроможності; порушення стійкості, зниження ділової активності, конкурентоспроможності (табл. 1).

Стан економічної загрози – це вплив дестабілізуючих факторів на економіку підприємства, що призводить до втрати матеріально-технічної бази, здатності до легкого відтворення та захисту від банкрутства, тобто настання деструктивних граничних змін у соціально-економічній системі, що викликані реальними збитками. Для забезпечення економічної безпеки підприємства повинні протистояти загрозам, щоб уникнути економічної небезпеки, подолати яку набагато важче. Таким чином, економічна безпека підприємства – це його стан в межах граничних значень і здатність протидіяти загрозам та забезпечувати реалізацію економічних інтересів підприємства.

Таблиця 1

Визначальні характеристики станів економічної безпеки

Стан	Безпека	Ризик	Загроза	Небезпека
Ключові ознаки	Стойкість, стабільність та здатність до розвитку	Можливість зниження стійкості, стабільності та здатності до розвитку	Порушення стійкості, стабільності та здатності до розвитку	Втрата стійкості, стабільності та здатності до розвитку
	Відсутність збитків	Можливість збитків	Наявність збитків	Наявність збитків в катастрофічних розмірах
	Висока платоспроможність	Можливість зниження платоспроможності	Зниження поточної та загальної платоспроможності	Втрата платоспроможності
	Висока ділова активність	Можливість зниження ділової активності	Зниження ділової активності	Втрата можливості отримати кредит
	Достатня рентабельність та конкурентоспроможність, якісна реалізація планів та угод	Можливість зниження рентабельності, конкурентоспроможності	Зниження рентабельності, конкурентоспроможності	Втрата конкурентоспроможності

Створення стратегії управління економічною безпекою підприємств – це насамперед зосередження на розвитку підприємства, на забезпеченні його життєдіяльності, прогресивному функціонуванні, що викликає величезне бажання практиків та науковців вивчати, розробляти та удосконалювати сутність, структуру, модель системи управління економічною безпекою підприємства.

Однією із проблем формування ефективної та дієвої стратегії управління є її здатність до старіння, що в свою чергу вимагає миттєвої реакції та оновлення відповідно до ситуації, яка виникла, а водночас вирішення будь-яких питань, використовуючи стихійні системи, призводить до руйнівних наслідків для великих і малих підприємств [8].

Акцент вибору конкретної стратегії економічної безпеки вказує на той факт, що з численних реальних й потенційних загроз керівники служби економічної безпеки визначають найнебезпечніші для свого підприємства, щоб вжити заходів, щодо їх уникнення. Неможливо уникнути ризиків та непередбачених загроз, не маючи

відпрацьованої та адаптованої саме до конкретного підприємства стратегії управління економічною безпекою, у керівників підприємства немає глибоко продуманого плану дій щодо усунення загроз, що ускладнює або ж навіть робить неможливим досягнення бажаних економічних результатів [9].

Вдала реалізація ефективної стратегії управління економічною безпекою підприємства передбачає застосування сучасної системи розвитку управління підприємством, яка зможе забезпечити інтеграцію функціональних сфер діяльності підприємства на зовнішній ринок [10].

Найважливіша задача стратегічного управління в сфері економічної безпеки – ефективно реалізувати прийнятну стратегію. Задача реалізації стратегії економічної безпеки полягає в правильній оцінці її місця в загальній стратегії підприємства, а також у професійному виконанні в зазначений термін усіх заходів, що були заплановані і одержанні необхідних результатів [11].

Формування стратегії управління економічною безпекою повинно включати такі дії (рис. 2).

Процес реалізації стратегії управлінської діяльності відображають етапи стратегічного управління економічною безпекою підприємства, що наведено в табл. 2.

Організаційними заходами щодо забезпечення реалізації стратегії управління економічною безпекою є:

- 1) Створення координаційного центру на чолі з відповідальним за підприємство, основним органом діяльності якого є служба безпеки;
- 2) Розроблення та затвердження наказу щодо корпоративного управління та методи підтримки стратегії;
- 3) Ресурсне забезпечення та цільове використання ресурсів.

Стратегія економічної безпеки вважається ефективною в тому разі, якщо керівники та спеціалісти служб корпоративної економічної безпеки зацікавлені та мотивовані постійно контролювати процеси, що відбуваються, а також адаптувати свою діяльність до умов, що постійно змінюються. Стратегія управління економічною безпекою повинна орієнтуватись на ринковий процес, який є ймовірною загрозою для підприємства, і повинна бути динамічною та постійно адаптуватись, оновлюючись відповідно до змін ситуації на підприємстві.

Рівень стратегічного управління економічною безпекою підприємства з виконанням усіх етапів управління, а саме: планування, організації, мотивації, контролю, має суттєвий вплив на діяльність підприємства. Кваліфіковано та компетентно сформована і

Рис. 2. Формування стратегії управління економічною безпекою

Таблиця 2

Етапи стратегічного управління економічною безпекою підприємства

Етап управління	Зміст етапу управління
Планування	<ul style="list-style-type: none"> – обґрунтування стратегічних цілей щодо забезпечення економічної безпеки підприємства; – розроблення системи стратегій; – складання стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства, інтегрованого до системи стратегічного планування на підприємстві; – розроблення програми впровадження запланованих заходів
Організація	<ul style="list-style-type: none"> – створення служби економічної безпеки та формування робочих груп для здійснення управління економічною безпекою підприємства; – встановлення внутрішньої структури організаційного забезпечення економічною безпекою підприємства; – наділення суб'єктів управління відповідними функціями, повноваженнями і відповідальністю; – визначення форм і методів підготовки та реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки на підприємстві; – розроблення процедур узгодження та координації дій щодо стратегії забезпечення економічної безпеки на підприємстві; – встановлення зворотного зв'язку між суб'єктами управління

продовження табл. 2

Мотивація	– мотивація суб'єктів управління до використання прогресивних засобів та методів забезпечення економічної безпеки; – мотивація працівників сприяти забезпеченню належного рівня безпеки
Контроль	– проведення поточного моніторингу за ходом реалізації стратегій забезпечення економічної безпеки на підприємстві; – здійснення контролю виконання стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства та оцінювання ефективності заходів

ефективно реалізована стратегія економічної безпеки має можливість вчасно виявити небезпеки, загрози та ризики й вжити відповідних заходів для боротьби з ними. Стратегія економічної безпеки є частиною загальної стратегії підприємства та основою діяльності щодо забезпечення економічного функціонування бізнесу, що дозволяє створити ефективну комплексну систему безпеки для захисту від сучасних небезпек, загроз та ризиків [12].

Висновок. Економічна безпека підприємства має два суттєвих аспекти, які є невід'ємними її властивостями. Першим аспектом є те, що вона забезпечує можливість власного функціонування, а іншим – те, що вона є елементом або частиною економічної безпеки системи вищого рівня та суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном та державою. Економічна безпека підприємства має комплексну характеристику, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що дає можливість стабільного функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Система економічної безпеки будь-якого підприємства та суб'єктів господарювання є індивідуальною, її повнота та дієздатність залежать від чинної законодавчої бази держави, рівня оподаткування, доступу на світові ринки збуту, інвестиційної привабливості регіону, держави, а також від обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємства, від розуміння кожним працівником значимості гарантування безпеки підприємства та бізнесу, від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Надійність економічної безпеки підприємства можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації. Ця унікальна та виважена система забезпечує можливість оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.

1. Пуцентейло П., & Гуменюк О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. *Економічний дискурс*. 2017. № 2. С. 37–47. URL: <https://cutt.ly/w80x4Wk> (дата звернення: 12.11.2022).

REFERENCES:

1. Putsenteilo P., & Humeniuk O. Osnovni aspekty formuvannia efektyvnoi systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Ekonomichniy dyskurs*. 2017. № 2. S. 37–47. URL: <https://cutt.ly/w80x4Wk> (data zvernennia: 12.11.2022).

Skakovska S. S. [1; ORCID ID: 0000-0002-3415-9613],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Savina N. B. [1; ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

Doctor of Economics, Professor,

Hreshchak M. Yu. [2; ORCID ID: 0009-0008-7454-6854],

Director LLC «AVTOCHANS-PLUS»

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

²*LLC «AVTOCHANS-PLUS», Lviv*

ASPECTS OF THE ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY SYSTEM FORMATION

The structure, approaches, tasks, elements and components of economic security have been studied. The functioning of the components of the economic security of enterprises and business entities is revealed. Recommendations are developed to ensure the ability to assess the prospects for the growth of the enterprise, develop tactics and strategies for its development, reduce the consequences of financial losses and crisis phenomena, the negative impact of new threats and dangers, as well as effective management of existing risks and their prevention. The implementation of activities and full functioning of an enterprise, economic entity or financial institution should not be started without the development and implementation of an independent, clear enterprise strategy; without ensuring an effective system of financial stability and security. All these measures will serve as a guarantee of ensuring stable growth rates of production and the results of economic activity at the enterprise; achieving goals that correspond to the interests of its owners and society. Development and implementation of an independent enterprise strategy, and ensuring an effective system of financial stability and security are the basis and foundation of achieving goals, results of economic activity at the enterprise, and sustainable growth rates of production and are the main goal of owners and society. The global financial and economic crisis affected the activities of many enterprises and institutions and affected several sectors of our country's economy. Decreased opportunities for obtaining loans and

the outflow of investments led to a reduction in the volume of production activities of Ukrainian enterprises and a narrowing of demand and supply in the commodity and financial markets. As a result, the problem of creating an effective economic security system capable of ensuring a reduction in the level of threats to enterprises and financial institutions in the future has become acute for a large number of economic subjects. The purpose of the research is to reveal the components of the economic security of enterprises, and subjects of economic activity to ensure an opportunity to assess the prospects for the growth of the enterprise, to develop tactics and strategies for its development, to reduce the consequences of financial losses and crisis phenomena, the negative impact of new threats and dangers, as well as effective management of existing risks and their prevention.

Keywords: system of economic security; security; enterprise; institution; components of economic security; aspects of the formation of the economic security system; subjects of economic activity.

Отримано: 12 грудня 2022 року
Прорецензовано: 17 грудня 2022 року
Прийнято до друку: 23 грудня 2022 року